

Exploratory-Analytical Study of Teachers' Professional Competencies based on the Vision Document 1404 (Comprehensive Program of the Fifth and Sixth Transformation Documents: A Prospective Perspective)

Mehdi Haghghi^{1*}, Laleh Shahraki Mojahedin², Morteza Mohammadzade³
Zahra Nouri Shirazi⁴

¹ Faculty member of Zabol University of Medical Sciences Education Studies and Development Center

² Faculty member of Biochemistry Department, Zabol University of Medical Sciences

³ Master of Educational Management, Shahid Beheshti University of Tehran

⁴ Bachelor of Educational Sciences, Mazandaran University

* **Corresponding author:** Faculty member of Zabol University of Medical Sciences Education Studies and Development Center

Received: 2020-08-07

Accepted: 2020-08-07

Abstract

Examining the professional qualifications of teachers as one of the pillars of education is a requirement in the educational system of the country. In this study, due to the multiplicity of data related to the qualifications of the teaching profession in the timeline of the fifth and sixth programs, valid articles of this period (from 1390 to 1398) to address the attitudes of researchers and those involved in planning the educational system, Futurism and exploration of important elements of this path were discussed. Content Analysis Research summarizing data in three elements: psychological and emotional, self-development, ethics in education and research of the most important future topics of professional competencies of teachers were described in this article.

Keywords: Professional qualifications, Teacher, Vision Document 1404, Futurology

بررسی اکتشافی - تحلیلی صلاحیت های حرفه ای معلمان بر اساس سند چشم انداز ۱۴۰۴ (برنامه جامع پنجم و ششم اسناد تحولی: دیدگاهی آینده نگر)

مهدی حقیقی^{۱*}، لاله شهرکی مجاهد^۲، مرتضی محمدزاده^۳، زهرا نوری شیرازی^۴

^۱ عضو هیات علمی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی زابل

^۲ عضو هیات علمی گروه بیوشیمی دانشگاه علوم پزشکی زابل

^۳ کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه شهید بهشتی تهران

^۴ کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه مازندران

* نویسنده مسئول: عضو هیات علمی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی زابل، mehdihaghighy@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۱۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۱۷

چکیده

بررسی صلاحیت های حرفه ای معلمان به عنوان یکی از ارکان آموزش یک الزام در سیستم آموزشی کشور به شمار می رود. در این پژوهش بدلیل تکرر داده های مربوط به صلاحیت های حرفه معلمی در خط زمانی برنامه پنجم و ششم، مقالات معتبر این برهه زمانی (از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸) جهت سمت سو دادن به نگرش محققان و دست اندرکاران برنامه ریزی نظام آموزشی، اقدام به آینده پژوهی و اکتشاف عناصر مهم این مسیر پرداخته شد. تحلیل محتوا پژوهش های به تلخیص داده ها در سه عنصر: روانی و عاطفی، توسعه دهنده گی خود، اخلاق در آموزش و پژوهش از اهم موضوعات آینده صلاحیت های حرفه ای معلمان به تشریح در این مقاله پرداخته شد.

واژگان کلیدی: صلاحیت های حرفه ای، معلم، سند چشم انداز ۱۴۰۴، آینده پژوهی.

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه علمی - تخصصی رویکردی نو در علوم تربیتی محفوظ است.

مقدمه

آینده پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش هایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر و یا ثابت به تجسم آینده بلقوه و برنامه ریزی برای ان هامیپردازد. آینده منعکس می کند چگونگی اذد تغییرات امروز واقعیت فردا تولدمی یابد [۱]. آینده پژوهی یک حوزه پژوهی نسبتا جدید است، که قلمرو آن همه عرصه های معرفت نظری و تکاپوی عملی ادمی را درمی نورد. و نتایج حاصل از ان میتواند تاثیرات گسترده ای در هر یک عرصه ای داشته باشد. هرچند که هر نوع پیش بینی میتواند، غلط از اب

در بیابید ولی این مطلب نباید باعث شود تلاش علمی و عقلانی برای مطالعه آینده صورت نگیرد. برنامه ریزی برای بهبود تصمیم گیری در برابر آینده های ممکن و محتمل است [۲]. نقش و جایگاه آینده نگری در برنامه ریزی و سیاست گذاری به پیشینه ی برنامه ریزی در ایران میرسد و دارای اهمیت است. نظام آموزش و پرورش بطور بالقوه از مهمترین و اصلی ترین نهاد اجتماعی در تحقق توسعه کشور به حساب می آید یکی از اساسی ترین وظایف هر نظام تربیتی ارائه تصویری روشن از انسان مطلوب است. و گویاترین شاهد بر ضرورت وجود یک نظام

رشته های نوین پایه ریزی شد در حال حاضر آینده پژوهی پهنه ی گسترده تری نسبت به دوران طلایی ۱۹۶۰ و اوایل ۱۹۷۰ دارد .

روش پژوهش

این پژوهش در گستره و دسته پژوهش های مروری، تحلیل محتوا و به شکل کیفی از نوع پیش بینی و آینده پژوهی به شمار می رود؛ که از طریق گردآوری اسناد و مدارک معتبر علمی در چارچوب عنوان و حیطه مشخص شده از پایگاه های علمی معتبر کشور مانند : sid، magiran، civilica و دیگر مجلات علمی پژوهشی معتبر وزارت علوم بکار گرفته شد. روش گردآوری داده ها و بررسی عنوان از طریق بررسی واحد های تحلیل در جهت پاسخ گویی و اکتشاف در منابع مهمترین عوامل از آن استخراج و مورد ارزیابی و تحلیل و تبیین واقع شد.

یافته ها

با توجه به تلخیص و تحلیل محتوا عناصری که بیش ترین اهمیت را در پژوهش ها در طی دو برنامه توسعه پنجم و ششم داشته در جدول پیوست تمامی منابع و اجزا مشخص گردید در این قسمت بین هر عنصر مورد ارزیابی واقع شده است. مهارت فعالیتی است که به طرح نقشه، تعادل و هماهنگی نیاز دارد. معلم خوب و ماهر باید ویژگی هایی در حیطه کار خود داشته باشد. از جمله علاقه به تدریس، ثبات عاطفی و روانی، مهربانی، خودشناسی، فضا و محیط شناسی از مهم ترین مهارت هایی که یک معلم موفق باید داشته باشد تا به صلاحیت مورد نیاز دست یابد شامل:

عنصر اول مهارت ارتباطی و عاطفی: شناخت ویژگیهای مخاطب، دوستی با دانش آموزان و آزاد اندیشی و بردباری و حوصله از جمله مهارت های ارتباطی است. مهارت های رفتاری: شخصیت و تعادل در شخصیت معلم، ارادت و داشتن ظاهر متناسب با محیط؛ بدلیل اینکه معلم به عنوان الگو بسیار تاثیرگذار است. مهارت های عملکردی: برای بالابردن سطح انگیزش دانش آموزان باید به فنون و روش مختلف تدریس آگاهی داشته باشد. چون هدف نهایی آموزش، مسلط شدن بر علم و تجربه است. مهارت تربیتی: اهمیت دادن به شخصیت دانش آموزان و اهمیت به ارزش های تربیتی است. مهارت های علمی: معلم باید عالم و عملش علم او را تصدیق دهد.

عنصر دوم مربوط به خودکارآمدی: خودکارآمدی یکی از متغیرهای روانشناختی زیربنایی است، که کاربرد عینی آن هنوز در آموزش پرورش ما به خوبی تبلور نیافته است. خودکارآمدی یکی از مولفه های صلاحیت حرفه ای است؛ که توانمندسازی

آموزشی توجه به آینده است [۳]. بنابراین یکی از وظایف دانشگاه ها، توانمندسازی دانشجویان در عرصه های مختلف از جمله شناخت آینده و آینده پژوهی است. رشد توانایی آینده پژوهی دانشجویان میتواند از طریق آموزش در سال های تحصیل بهبود یابد. بنابراین میتوان ادعا کرد که یکی از متغیرهای مهم که میتواند بر رشد توانایی آینده پژوهی دانشجویان اثر بگذارد، کیفیت تدریس و یادگیری آنان است [۴]. آینده پژوهی در کشور ما به صورت برنامه های جامع است که به تدوین و طراحی برنامه به منظور مشخص کردن مسیر رشد و توسعه اقتصادی کشور و تعیین خط مشی و بررسی عملکرد اهمیت دارد. که در قالب ۶ برنامه است. که برنامه پنجم برای تحقق سند چشم انداز ۱۴۰۴ تا ۱۳۹۰ است، ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۰ در بر دارد؛ و برنامه توسعه ششم از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ است. بعد از آینده پژوهی و مشخص کردن برنامه در بخش برنامه های جامع در زمینه ی آموزش که مهم ترین، ارکان معلم است؛ معلمین به عنوان هدایت کننده و سازمان دهنده در اجرای برنامه هستند. میزان مشارکت معلم در فرایند برنامه ریزی آموزش، ارتباط نزدیکی با صلاحیت حرفه ای و شایستگی های حرفه ای دارد. هرچه میزان صلاحیت و شایستگی معلم بیشتر باشد امکان مشارکت و اجرای برنامه ها و طرح ها افزایش می یابد. در نظام آموزشی کارآمد اجزا و عناصر اعم از برنامه ریزی جامع، آینده پژوهی مواد درسی یادگیرنده با یکدیگر تاثیر قرار می گیرند؛ در این میان معلم دارای صلاحیت نقش مهم دارد [۵]. سیستم های اقتصادی و اجتماعی در گذشته روند معمولی و آرام و پیوسته ای داشته اند، که امکان پیش بینی وقایع را تا حدودی برای فعالان در آن حوزه ها فراهم آورده است. لیکن جهش های اخیر به ویژه از رویکردهای دانش محور، شناسایی آینده را در این سیستم های پیچیده کرده است. در این بین آینده پژوهی شناخت ویژگی های محیط در آینده ی نظام آموزشی و پژوهی باتوجه به سرعت تغییرات ناشی از دانش محوری، گسترش فناوری و جانی شدن ضروری است. [۳].

اشتیاق بشر برای دانستن آینده از عصر باستان شروع شد. اولین نشانه های جدی تر توجه بشر به آینده در عصر باستان است دورانی که بشر باور داشت برای هر چیزی راه حلی خواهد یافت. اولین فعالیت آینده پژوهی در قالب یک بررسی علمی در سال های ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۳ توسط گروهی از پژوهشگران و با سرپرستی ویلیام افکن در زمینه جامعه شناسی که علم نو پا شناخته شد، در امریکا بود. در دوران جنگ سرد و مسابقه، جنگ افزارهای هسته ای میتوانست اتفاق بیفتد؛ و اولین بازی جنگی پدید آمد. عامل دیگر که باعث رشد آینده پژوهی شد. دگرگونی و ساخت جنگ افزارها در سال ۱۹۶۴ نیاز به پیش بینی فناوری منجر به مشهورترین ارزیابی شد. آینده پژوهی در سال ۱۹۶۰ به عنوان

توسعه دهی دست یابند. یکی از رویکردهای مهم روایت پژوهی است. درگیر شدن دانشجو در فعالیت توسعه ای مبتنی بر روایت پژوهی به سازندگان فعال دانش و کارگران فکوری تبدیل میکند. روایت پژوهی اعتماد را در یادگیرندگان ایجاد میکند. بطوری که آنها، ایده ها، تفکرات و تجربیات شان را مبادله میکنند. مهارت آینده پژوهی: جهان پیچیده امروز آموزش و پرورش را طلب میکند، که بتواند متناسب با پیچیدگی ها پاسخگوی نیازهای جامعه باشند. و یکی از معیارصلاحیت حرفه ای معلمان آینده پژوهی و بروز بودن نگرش به آینده داشتن است؛ که شناخت و آگاهی نسبت به شرایط آینده تعلیم و تربیت و نیاز اساسی مدیران و معلمان در تمام سطوح آموزش و پرورش است. برنامه درسی آینده محور براساس سند تحول بنیادین باید مبتنی بر اصول و یافته های علمی و پژوهی باشد. هدف آینده پژوهی در تعلیم و تربیت، کمک به تعلیم و تربیت است تا بحران احتمالی را پیش بینی کند. و بر آن مینا سعی شود طرح ریزی صورت گیرد. مهارت تعالی فردی: تعالی فردی از شایستگی ها و معیار صلاحیت حرفه ای است. که برای دستیابی به تعالی حرفه ای دارا بودن برخی ویژگی ها و نگرش های فردی از جمله: ارزش آفرینی برای خود و نیز حفظ و توسعه ارزش حرفه ای به عنوان رفتار فرانقش مورد تشویق می باشد.

عنصر سوم و بسیار مهم نیز اخلاق حرفه ای: یکی از مهم ترین راهبرد های پیش روی سازمان ها و ادارات اصول اخلاقی است. اخلاق حرفه ای معلمان ک مولف صلاحیت است، موجب ایجاد ارتباطات اثربخش و بهره وری سازمان رضایت شغلی تعالی توسعه میشود. اخلاق حرفه ای در موفقیت سیستم آموزشی نقش مهمی دارد. و در همین راستا از ویژگی های اخلاق، اخلاق پژوهی است، برخی مولفه های اخلاق پژوهی: مسیولیت در برابر محقق و محققان، مسیولیت در قبال محتوا و تحلیل و جمع اوری داده ها دارند.

نتیجه گیری

در این مقاله به بررسی صلاحیت های حرفه ای معلمان در برنامه پنجم و ششم توسعه و سند تحول بنیادین پرداختیم. تحول بنیادین در نظام آموزش پرورش مبتنی بر آرمان های بلند نظام اسلامی معطوف به چشم انداز و آینده است که در افق روشن ۱۴۰۴ ترسیم گر ایرانی توسعه یافته با جایگاه مناسب اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی، همراه با سازنده و موثر در روابط بین المللی است. در سند ملی مفهوم مجموعه ای از ترکیبی از صفت و توانمندی های فردی و جمعی ناظر به همه جنبه های هویت (عقلانی، عاطفی، ارادی و عملی) و تمام مولفه های جامع برای دستیابی به مراتب طیبه برای

دانشجو معلمان از طریق برنامه های آماده سازی حرفه ای مبتنی بر خودکارامدی باید به یکی از ضرورت های دانشگاه فرهنگیان تبدیل شوند. زیرا بهترین زمان برای رسیدن به صلاحیت و توسعه حرفه ای قبل از شروع خدمت است. از این رو در هر دودهه پیش در کشورهای توسعه یافته برنامه هایی برای آماده سازی موفقیت آمیز دانشجوی معلمان در نظر گرفته شد. در کشورهای توسعه یافته برنامه های توسعه حرفه ای مبتنی بر خودکارامدی طراحی و اجرا میشوند. از این رو لازم است، تا طراحی و اجرای برنامه های آماده سازی توسعه حرفه ای مبتنی بر خودکارامدی در دوره های ضمن خدمت فرهنگیان مورد توجه، دست اندرکاران، آموزش پرورش قرار گیرد. مهارت های شناختی و عاطفی: مولفه ی شایستگی معلمی و صلاحیت حرفه ای هستند. شناسایی شایستگی معلم برای حرفه ای شدن کارشان به ویژه داشتن خودکارامدی ضروری است. طبق بررسی شایستگی معلمان به سه دسته شناختی، عاطفی، مهارتی دسته بندی شد. و رابطه معناداری بین مولفه ها و خودکارامدی وجود دارد. باشناخت ویژگی ها معلم به خودکارامدی و توسعه حرفه ای می انجامد. مهارت نوآوری: نوآوری موجب بهبود عملکرد سازمان میشود، التون^۱ (۲۰۰۱) اعتقاد دارد که برای بهبود کیفیت باید به دانش حرفه ای کارکنان، ارزیابی منظم، تشویق خلاقیت و نوآوری عملکرد آموزشی تمرکز نمود. آشنایی معلمان با نوآوری نوعی از صلاحیت حرفه ای معلمان است؛ که مولفه های مدارس یادگیرنده بانوآوری معلم رابطه معنادار وجود دارد. پارک^۲ (۲۰۰۶) مدعی است برای آن که سرآمدی شخصی در یک مدرسه تحقق یابد، معلمان باید زمان کافی را برای تفکر، تحقیق، همکاری و نوآوری اختصاص دهند.

فعالیت یاددهی و یادگیری و افزایش توانایی های شایستگی فردی و گروهی، به رشد و توسعه نوآوری معلم ها کمک میکند. مهارت خود توسعه دهنده: شامل فرآیندها و فعالیت طرح ریزی به منظور افزایش دانش مهارت و نگرش حرفه ای معلمان میتواند موجب بهبود یادگیری شود. فعالیت توسعه باعث افزایش مهارت و تغییر در شیوه ی کلاس داری موثر است. هیچ سازمانی توسعه پیدا نخواهد کرد، مگر اینکه مدیریت آن دارای صلاحیت حرفه ای شود؛ و مدرسی که مدیران آن دارای صلاحیت حرفه ای مطلوب باشند مقدمات توسعه حرفه ای آنها فراهم میشود. و فعالیت توسعه نقش مهمی در رسیدن به صلاحیت حرفه ای دارد.

مهارت روایت پژوهی: ملاک توسعه و صلاحیت حرفه ای امروزه تغییر پیدا کرده است؛ و در رویکردهای جدید، توسعه حرفه ای معلم مبتنی بر عملی فکورانه است. و دانشجوی معلمان باید از طریق عمل فکورانه و براساس رویکرد سازنده گرایانه به خود

ضرورت توجه شایستگی وصلاحیت معلم درآموزش پرورش پرداخته شد و در برنامه ششم توسعه به شکل گسترده تری درسال ۹۸ اجراشد.

درک موقعیت خود و دیگران و عمل فردی و جمعی برای بهبود مستمر اینگونه صفات توانایی ها را کسب کنند.

معیارصلاحیت معلمان در موقعیتی محوری(شکل گیری تحت تاثیر موقعیت درتعامل باعناصر : موقعیت, جامع و ترکیبی) پرهیز از فرو کاستن آن به حوزه دانش محض , گرایش میل یا مهارت عملی صرف و اجتناب از مواجهه تجزیه نگر متری محور (یادگیرنده محور) مداوم (توجه به روند مستمر تکوینی و تعالی هویت و شکل گیری و پیشرفت جامعه ی صالح. آگاهانه و اداری، متناسب با رشد و امادگی یادگیرندگان است. تکیه برنظام معیاراسلامی . برنامه توسعه پنجم که ازسال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ راشامل میشود. دربرنامه پنجم درماده ی ۲۱ اشاره شده که دولت مکلف است به منظورگسترش شایستگی حرفه ای ازطریق افزایش دانش و مهارت بانگارش به انجام کار واقعی در محیط, اصلاح هرم تحصیلی نیروی کار و ارتقا وتوانمندسازی سرمایه انسانی کارآمد و کاهش فاصله شایستگی نیروی کار کشور با استاندارددجهانی ، ایجاد فرصت جدید شغلی و حرفه ای و عملی کاربردی کشوراعم از رسمی , غیررسمی , سازمان نیافته , برای صلاحیت حرفه این موارد را اجرا کند . استمرار نظام کارآموزی و کارورزی درآموزش رسمی متوسط و عالی غیررسمی فنی وحرفه ای ؛ افزایش و تسهیل بهره برداران از آموزش فنی وحرفه ای؛ کاربست چارچوب صلاحیت حرفه ای ملی به صورت منسجم برای ارتباط صلاحیت ها و مدارک و گواهینامه برنامه ششم توسعه که ازسال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ است.

بند(الف) ماده (۶۳) صلاحیت معلم برآیند سه صلاحیت عمومی, حرفه ای , تخصصی است. سنجش صلاحیت: فرایندنگری سازمان یافته اطلاعات , شواهدو مستندات مرتبط با دانش عمومی کسب شده و مرتبط باشغل معلمی ان معلم فرایند تعلیم و تربیت و انجام صحیح وظایف معلمی توانمندی و مهارت و بررسی آن براساس ساز و کار و ملاک و شاخص و معیار, که در برنامه پنجم به منظور ایجاد انگیزه برای معلمانی که براساس قوانین وضوابط و مقررات مربوط آخرین رتبه و طبقه شغلی راخذ کرده اند. به ازای هر سال سابقه تجربی که بعد از تاریخ لازم لاجراشدن این تصویب نامه کسب میکنند این تصویب نامه از تاریخ ۱/۷/۱۳۹۸ لازم الاجراشد. ماده ۲۱ برنامه توسعه پنجم وماده ۶۳ برنامه توسعه ششم ارتباط وجود دارد در برنامه پنجم به

واژه نامه

1. Alton
2. Park

التون
پارک

فهرست منابع

- [1] Zareian A, Sattarzadeh. An approach to how and the nature of futures research. Journal of Army Nursing School-Issue 8, . 2010. [Persian]
- [2] Azar, A, Gohari Far M. Designing a new model to create a framework for the future scenarios of the organization with the scenario planning approach of the studied scenario: Statistics Center of Iran. Organizational Culture Management, 2014; 12 (4), 831-848. [Persian]
- [3] Hemmati A, Goodarzi M, Hajian A. Futurology of commercialization of higher education in the Islamic Republic of Iran. Necessity or obligation. 2015; (26) 102: 14-1. [Persian]
- [4] Keshavarz M, Yarmohammadian M, Naderi M. Teaching methods based on future research development in Iranian higher education: A qualitative study. 2018; (15) 56: 29-16. [Persian]
- [5] Asareh, A, Jamal R. Teacher Professional Development: Implications, Fields, Strategies and Factors, First National Conference on Educational Sciences and Psychology, Marvdasht, Andisheh Company . 2014. [Persian]